

ANDRZEJ ŻBIKOWSKI***U genezy Jedwabnego. Żydzi na kresach północno-wschodnich II Rzeczypospolitej, wrzesień 1939 – lipiec 1941***

WARSZAWA, WYDAWNICTWO

ŻYDOWSKI INSTYTUT HISTORYCZNY, 2006

Książka Andrzeja Żbikowskiego jest jedną z tych cegiełek, które wypełniają olbrzymią dziurę w polskiej historiografii na temat pogromu w Jedwabnem. O tym, jak delikatnych kwestii dotyka, świadczy przebieg debaty rozrachunkowej wywołanej publikacją Jana Tomasz Grossa *Sąsiedzi. Historia Zagłady żydowskiego miasteczka*.

Autor przeprowadził bardzo rzetelną i obiektywną analizę różnych aspektów życia Polaków i Żydów, aby możliwie najwierniej odtworzyć stosunki panujące między nimi w okresie od września 1939 roku do lipca 1941 roku. Żbikowski zweryfikował wspomnienia świadków tamtych wydarzeń za pomocą dokumentacji z czasów okupacji niemieckiej i sowieckiej. Przytaczając konkretne dane statystyczne, podważył pojawiające się stereotypowe przeświadczenia na temat awansu społecznego Żydów w zamian za kolaborację ze wschodnim okupantem. Pozwalają one zorientować się w rzeczywistym położeniu ludności żydowskiej w tamtym czasie. O dążeniu do naukowego obiektywizmu autora świadczyć może omówienie zarówno polskich stereotypów o Żydach, a także kreacji żydowskiego autowizerunku. Ciekawym i, jak sądzę, dobrym rozwiązaniem jest przedstawienie w osobnych rozdziałach wspomnień Polaków i Żydów. Autor nie porównuje ich, nie zestawia ze sobą, lecz obok siebie, ze wszystkimi rozbieżnościami, nie przyznając żadnym spośród nich jakiegokolwiek wyższości. Kolejnym plusem publikacji jest też jej przejrzystość. Czytelnik, pomimo ogromu informacji i szczegółów, z pewnością nie poczuje się zdezorientowany.

Spośród książek Żbikowskiego o Zagładzie właśnie ta najwyraźniej pokazuje, że w polskiej debacie na temat własnej przeszłości musi znaleźć się miejsce na autokrytykę oraz gotowość do pochylenia głowy. *U genezy Jedwabnego* to pozycja niewątpliwie bardzo ważna, a dla zainteresowanych tematyką Zagłady i stosunków polsko-żydowskich – wręcz obowiązkowa.

AGATA MIODOWSKA